

Lucas 1:38,41b-42,48b: Maria, de moeder van Jezus

Lucas 1 (NBV):

38 Maria zei: 'De Heer wil ik dienen: laat er met mij gebeuren wat u hebt gezegd.' Daarna liet de engel haar weer alleen.

41 Elisabet...werd vervuld met de heilige Geest 42 en riep luid: 'De meest gezegende ben je van alle vrouwen, en gezegend is de vrucht van je schoot!'

48 ...Alle geslachten zullen mij voortaan gelukkig prijzen,

Katholieken en protestanten over Maria

Toen de hoogzwangere Elisabet bezocht werd door de pas-zwangere Maria, werd zij vervuld met de Heilige Geest en riep ze luid: 'De meest gezegende ben je van alle vrouwen.' Een echo van Elisabets uitspraak beluisteren we in de lofzang van Maria, toen die zei: 'Alle geslachten zullen mij voortaan gelukkig prijzen.'

De rooms-katholieke kerk heeft dit goed in haar oren geknoopt: in talloze Marialiederen wordt de lof gezongen op Maria; er zijn prachtige kunstwerken gemaakt waarop ze wordt afgebeeld; ook zijn er vele kerken vernoemd naar 'onze lieve vrouwe'.

Overigens moeten we bedenken dat Maria in de katholieke theologie beslist geen zelfstandige betekenis heeft. De functie van Maria is dat ze naar haar zoon, naar Christus verwijst. Daarin lijkt ze op Johannes de Doper, die wijzend naar Christus ook gezegd heeft: 'Hij moet groter worden en ik kleiner.'

In de loop van de eeuwen is de rooms-katholieke kerk in haar waardering van Maria verder gegaan. Zo heeft ze als leer aanvaard dat Maria altijd zondeloos is geweest. Verder geloven katholieken dat Maria wel gestorven is maar dat haar lichaam geen deel gehad aan het verderf: ze is lichamelijk naar de hemel gehaald. Ten slotte hebben katholieken de overtuiging dat Maria in de hemel voor ons bij haar zoon, Christus, bemiddelt, waarom wij aan Maria kunnen vragen: 'Bid voor ons!'

Met die verdere ontwikkeling van de Marialogie (leer over Maria) zijn protestantse christenen beslist niet blij. Maar zij zijn in het andere uiterste doorgeschoten. Ze hebben Maria als het ware gewoon in de kerkbank gezet, naast de andere gelovigen. Ze wijzen graag op teksten waarin aan Maria voorbij wordt gekeken of waarin ze in elk geval geen centrale positie inneemt.

Denk aan de bruiloft te Kana. Toen attendeerde Maria haar zoon erop dat er geen wijn meer was. Prompt werd ze toen door haar zoon gecorrigeerd: 'Wat wilt u van me? Mijn tijd is nog niet gekomen' (Johannes 2:4).

Bij een andere gelegenheid werd Jezus gemeld: 'Uw moeder en uw broers staan buiten, ze willen u spreken.' Toen reageerde Jezus: 'Mijn moeder en mijn broers zijn degenen die naar het woord van God luisteren en ernaar handelen' (Lucas 8:20-21).

Iets soortgelijks gebeurde een tijd later. Toen riep een vrouw uit de menigte tegen Jezus: 'Gelukkig de schoot die u gedragen heeft en de borsten waaraan u gedronken hebt!' In reactie hierop zei Jezus: 'Gelukkiger zijn zij die naar het woord van God luisteren en ernaar leven' (Lucas 11:27-28).

Ten slotte: toen pal voor Pinksteren Jezus' volgelingen bij elkaar waren, worden de apostelen het eerst genoemd, waarna de tekst vervolgt: 'Vurig en eensgezind wijdden ze zich aan het gebed, samen met de vrouwen en met Maria, de moeder van Jezus, en met zijn broers' (Handelingen 1:14). Maria wordt hier dus alleen in het voorbijgaan genoemd; er was kennelijk niks bijzonders aan haar.

In de lijn van deze teksten is het een protestantse traditie om geen aandacht aan Maria te schenken. Ze mag dan de moeder van Jezus zijn, ze neemt geen bijzondere positie in: net als voor ons allemaal geldt voor haar dat ze gewoon moet luisteren naar Christus' woord.

Mijn stellige overtuiging is dat wij als protestanten het onder ogen moeten zien dat we op deze manier onrecht doen aan Maria.

Het is waar, het heeft geen enkele bijbelse grond dat de zonde en de ontbinding geen vat op haar hebben gehad. Ook is het niet overeenkomstig de Bijbel dat ze in de hemel zou bemiddelen, want we hebben maar één bemiddelaar: Christus, en aan Hem hebben we genoeg.

Intussen is het een feit: de schrale protestantse benadering klopt niet met het woord van Elisabet tot Maria en met Maria's eigen woord, terwijl met hun woorden toch maar grote dingen over Maria gezegd worden. Daarom dienen protestanten eerherstel te geven aan Maria.

1 Maria had een unieke positie

Zoals de Evangelieën het ons vertellen was Maria een gewoon meisje uit een plattelandsdorp in het noorden van Palestina. Ze woonde immers in Nazaret, een tamelijk onbelangrijke plaats op het kruispunt van enkele wegen. Op Groningse verhoudingen overgebracht kun je zeggen dat ze in Onderdendam woonde, een kruispunt van vaarwegen: het Boterdiep, het Winsumerdiep en nog twee maren. In de lijn hiervan sprak ze vast met een Gronings accent. Vermoedelijk was ze jong, want in die tijd was een meisje huwbaar als ze zo'n 14-16 jaar was.

Op een gegeven dag kreeg Maria in haar huis te Nazaret bezoek van de engel Gabriël, die deze boodschap had: 'Gegroet Maria, je bent begenadigd, de Heer is met je....Wees niet bang, Maria, God heeft je zijn gunst geschonken. Luister, je zult zwanger worden en een zoon baren....God, de Heer, zal hem de troon van zijn vader David geven....Aan zijn koningschap zal geen einde komen.'

Daaruit bleek dat God dit gewone dorpsmeisje had uitgekozen voor een heel speciale taak: via Maria wilde God zijn Zoon mens laten worden. Zij zou Gods mensgeworden Zoon baren en opvoeden.

Dat was een duizelingwekkende situatie als we letten op de betekenis hiervan:

Biologisch gezien kreeg Maria een gewone baby, waaraan niks bijzonders was. Toch gold tegelijk van die baby wat in antwoord 35a van de HC staat: Hij was 'de eeuwige Zoon van God, die echt en eeuwig God is en blijft.'

Van haar zoon gold verder, aldus antwoord 35b, dat Hij 'het ware zaad van David was'. Hij zou dus een eeuwig koning worden en wereldwijd regeren.

Ten slotte wijst antwoord 36 erop dat de geboorte en het leven van Maria's zoon effect zou hebben op miljoenen mensen: Hij is 'onze Middelaar, die met zijn onschuld en volkomen heiligheid mijn zonde, waarin ik ontvangen en geboren ben, voor Gods aangezicht bedekt.'

Deze persoon met deze uitzonderlijke kwaliteiten was de zoon die uit háár geboren is.

Zo worden we gestimuleerd om verwonderd te zijn over Gods werkwijze. Hij werkt aan allesomvattende vrede en welzijn en aan blijvende vreugde voor talloze mensen. Maar dat via de moederschoot van deze tiener. Daar kun je niet over uit: zo diep heeft God zich over ons neergebogen.

Daarom is het ongepast nonchalant te doen over Maria. Stel dat ze tijdens een kerkdienst zou binnenkomen, dan zouden we haar niet zomaar ergens in een bank of stoel laten plaatsnemen. Nee, we zouden de mooiste zetel in het kerkgebouw vooraan neerzetten en haar daarmee de ereplaats geven in ons midden, om zo recht te doen aan Maria als Jezus' moeder.

Natuurlijk, zij heeft Christus net zo nodig als wij; ook is waar dat ze niet als adres mag fungeren van ons bidden. Dat neemt niet weg dat God haar een heel bijzondere taak heeft geven. Daarom moeten we haar erkennen en respecteren: zij is niemand minder dan de moeder van onze Heer!

2 Maria toonde een unieke toewijding

Wat was de reactie van Maria op dit bericht van de engel Gabriël? Er werd immers ontzaglijk veel van haar gevraagd.

Allereerst legde God beslag op haar schoot. Tegenwoordig wordt nog al eens achteloos omgegaan met de schoot van de vrouw. Zo zijn er meisjes die haar schoot zomaar ter beschikking stellen aan wie ze maar aardig vinden. Ook zijn er jongens die respectloos een vrouwenschoot in bezit nemen. Intussen is de schoot het intiemste dat een vrouw te geven heeft. Daar past alleen maar schroom bij. Ik schat in dat veel allochtone vrouwen daar meer gevoel voor hebben; die geven zich zelfs niet zomaar bloot aan een mannelijke arts.

Dit alles laat ons beter begrijpen wat een inbreuk er werd gepleegd op het leven van Maria. God legde beslag op het intiemste van Maria.

Daarnaast doorkruiste God haar meisjesdromen. Natuurlijk, wat ik hierover zeg is speculatie, want in de Bijbel wordt hierover niks verteld. Maar het lijkt mij niet gewaagd te veronderstellen dat het meisje Maria haar dromen had: 'Jozef en ik gaan...!', en vult u maar in. Maar God zei via de engel tegen haar: 'Het eerste is niet meer wat Jozef en jij gaan doen, maar dat Ik mijn plan heb met jou en Jozef.'

In dit verband wordt vaak ook genoemd dat Maria door dit gebeuren in opspraak zal zijn gekomen, want zij kon in haar omgeving toch niet aankomen met die boodschap van de engel en met de werking van de Geest in haar. Ik geloof daar niet aan, want het lijkt mij logisch dat Maria het gewoon heeft verteld wat er gaande was in haar leven, zeker aan Jozef. Bovendien vond er in die tijd nog een wonderlijke gebeurtenis plaats, namelijk dat de hoogbejaarde vrouw Elisabet een baby verwachtte.

Hoe dit allemaal ook zij, door wat God met haar ging doen had Maria geen regie meer over haar leven en over haar dromen. God nam het stuur van haar leven in handen.

Als we dit alles bedenken is het duidelijk hoe veel van Maria werd gevraagd. Wij kunnen hiervan extra onder de indruk zijn, want wij zijn het verleerd onszelf ondergeschikt te maken aan wat God van ons wil. Wij hebben allemaal meer of minder last van het virus van zelfbeschikking: we willen zelf bepalen wat goed is voor ons; daarbij zijn we vóór alles uit op ons geluk. Het valt ons daarom niet mee om tegenover deze moderne levenshouding een christelijke koers te volgen, zodat ons leven getypeerd wordt door toewijding aan God.

Hoe reageerde Maria op het bericht van de engel? Ze stond mijlenver af van de dominerende levenshouding van tegenwoordig: ze gaf haar fiat aan Gods plan met haar.

Er wordt niks van vermeld of ze twijfelde aan de mogelijkheid van die wonderlijke zwangerschap. Ook niet of ze tegensputterde. Daarin was ze kennelijk anders dan de bejaarde Zacharia, want die kreeg na z'n kritische vragen het verwijt van Gabriël dat hij geen geloof had gehecht aan Gabriëls woorden (Lucas 1:18-20).

De jonge Maria stond open voor Gabriëls boodschap. Wel schrok ze van het bezoek van de engel en was ze verbaasd over diens bijzondere openingswoorden. Verder vroeg ze opheldering over de manier waarop alles zou gebeuren. Maar haar eindconclusie was: ze was helemaal bereid zich in te passen in wat God wilde, ook al legde God beslag op het intiemste van haar en ook al doorkruiste God haar dromen.

Dit was overigens geen prestatie van Maria. Je kunt zeggen dat dit het eerste effect was van het woord van de engel: 'De Heilige Geest zal over jou komen!'

Als je Maria hierin vergelijkt met haar en onze stammoeder Eva, dan was Maria fundamenteel anders:

Eva ging onder invloed van de duivel onderuit in het volmaakte paradijs.

Maria bleef onder invloed van de Geest overeind in een aangetaste wereld.

Eva wilde geen dienares van God zijn. Luisterend naar de duivel wilde ze het heft in handen nemen, ten koste van God, en daarom at ze van de vrucht.

De Geest zorgde dat Maria zei: 'De Heer wil ik dienen: laat er met mij gebeuren wat u hebt gezegd.' Ze verklaarde dus dat ze Gods dienares wilde zijn. Daarom gaf ze de regie over haar leven over aan God, vol overgave als ze was.

Eva sleurde ook Adam mee in haar daad van ongehoorzaamheid, met als resultaat dat de duivel z'n zin kreeg en de mensheid vanaf die tijd er rampzalig aan toe was en is.

Maria gaf ruimte aan de komst van de redder van de wereld, met als resultaat dat Gods doel wordt gerealiseerd, namelijk dat de mensheid er weer gelukkig aan toe kan zijn.

Natuurlijk, alle eer aan de Geest van God, aan de vernieuwende kracht die vanuit de hemel in Maria werkzaam was. Maar dat neemt niet weg dat het de tiener Maria was die 'ja' zei tegen Gods plan met haar.

Vanwege deze unieke toewijding van Maria is het terecht dat in de geschiedenis van de muziek en van de beeldende kunst zo veel aandacht is voor haar.

3 Maria fungeert als onze moeder

Misschien is het prikkelend wat ik nu ga zeggen, maar volgens mij is het goed te verdedigen om Maria vanwege haar unieke positie en toewijding moeder van de gelovigen te noemen.

Daarbij sluit ik aan bij de typering die Paulus in Romeinen 4 van Abraham heeft gegeven: vader van de gelovigen. Hij was de eerste die duidelijk zijn vertrouwen stelde op Gods belofte, ook al waren de feiten van z'n leven daarmee in tegenspraak. God had immers tegen hem gezegd: 'Jij en Sara krijgen een zoon', terwijl dat biologisch gezien op dat moment absoluut niet mogelijk was. Maar hoe reageerde Abraham? Hij vertrouwde, want hij wist dat de belofte afkomstig was van niemand minder dan God. Daardoor beseftte hij het: de biologische feiten zijn niet beslissend. Dus zal de beloofde zoon geboren worden, want God maakt zijn beloften waar, dwars door menselijke onmogelijkheden heen.

Daarin moeten wij, aldus Paulus in Romeinen 4, Abraham navolgen, want het hoort bij de kern van ons christen zijn dat we vertrouwen op de belofte, net zoals Abraham deed. En dan kan het voor ons vaststaan: we hebben vrijspraak en zijn op weg naar het eeuwige leven, ook al kun je dat uit de feiten van alledag niet afleiden.

Op dezelfde manier kunnen we Maria moeder noemen van de gelovigen. Zij had in een uitzonderlijke situatie uitzonderlijke toewijding. Ze zei immers 'ja' tegen Gods weg met haar, hoe wonderlijk die weg ook was. Laten we haar daarin navolgen, want het hoort tot de kern van ons christen-zijn dat we ons voegen naar de opdrachten en naar de leiding die God ons geeft.

Helaas is al te waar dat het leven met God vaak niet makkelijk is.

Allereerst betekent trouw zijn aan Gods opdrachten vaak dat we moeten vechten tegen de donkere krachten in ons; ook moeten we soms loslaten waar we sterk aan gehecht zijn.

Daarnaast kan ook Gods leiding van ons leven soms zwaar zijn. Er vinden gebeurtenissen plaats die ons verdrietig stemmen, of we moeten een route volgen die ons veel pijn bezorgt.

Laten we in dit soort situaties ons spiegelen aan Maria. Zij zei 'ja' tegen God: 'Laat er met mij gebeuren wat U hebt gezegd', ook al had ze geen enkele greep op wat komen ging. Ze wist dat ze niet alleen stond: ze kon hulp vragen aan dezelfde Geest die op Jezus rustte.

Zo moeten ook wij onze handen leggen in Gods hand: 'Wijs mij de weg en houd mij dan ook onderweg, zodat ik gehoorzaam aan uw geboden en uw bestuur van m'n leven accepteer.' Gelukkig hoeven we dit niet in ons eentje te doen. We kunnen een beroep doen op dezelfde Geest die op Maria heeft ingewerkt. Dat kan onze bereidheid en onze kracht stimuleren om te groeien in onze toewijding.

Met deze navolging van Maria komen we niet bedrogen uit.

Dat heeft Maria zelf al ondervonden. Natuurlijk, toen de engel wegging, stond ze er – afgezien van Jozefs hulp - grotendeels alleen voor, maar God met zijn Geest ging met haar mee.

Daarna heeft ze het als moeder soms heel zwaar gehad, in het bijzonder toen haar zoon aan het kruis hing en als een misdadiger gedood werd. Maar haar verbijstering en verdriet van toen is omgezet in overstelpende vreugde, want op dit moment ziet Maria haar zoon al eeuwen zitten bij God op de troon.

Ook wij komen niet bedrogen uit. Daarmee zeg ik niet dat we alleen maar voorspoed ondervinden. Integendeel, er kunnen allerlei schokkende dingen gebeuren in ons leven, waardoor we ons pijnlijk afvragen: 'Waarom toch? En hoe hoelang nog?' Maar God laat ons niet in de steek: uiteindelijk komen we heelhuids op onze bestemming – net zoals Maria, onze moeder, en Abraham, onze vader.